

Izhaja vsaki četrtrek
in velja s poštnino vred
in v Mariboru s pošiljanjem
na dom
na celo leto . . . 3 fl.
" pol leta . . . 1 fl. 50 k.
" 1/4 " . . . — fl. 80 k.
Brez pošiljanja na dom
za celo leto . . . 2 fl. 50 k.
" pol leta . . . 1 fl. 30 k.
" 1/4 " . . . — fl. 70 k.
Posamezni listi se dobijo
pri knjigarju Novaku na
velikem trgu za 5 k.

SLOVENSKI GOSPODAR.

Podučiven list za slovensko ljudstvo.

„Poduk v gospodarstvu bogati deželo.“

Naročnino sprejema vred-
ništvo v Mariboru.

Rokopisi se ne vračajo,
neplačani listi ne
prijemajo.

Oznaniła se prijemajo,
plača za vrstico je 10 k.
in za kolek 30 k.

Štv. 42.

V Mariboru 15. oktobra 1868.

Tečaj II.

Govori

slovenskih poslancev v deželnem zboru v Gradcu
zastran vpeljanja učnega slovenskega jezika v vino-
rejsko šolo v Mariboru.

Govor dr. Vošnjaka: „V poročilu deželnega odbora
je izrečen namen vinorejske šole: Naj se razširi umna vino-
reja, kletno gospodarstvo, sadjereja itd. v spodnjem Štajar-
skem in naj se v tem podučujejo teoretično in praktično
mladi ljudje posebno kmetijskega stana v vinorejski šoli
in tako rekoč popolnoma izobrazijo. Da se ta namen
ko naj bolj dosegne, da se namreč gospodarstveno znanje
ko naj bolj razširi med ljudstvo spodnje Štajarske, se od
onih mladih ljudi, ki bodo hoteli v vinorejsko šolo hoditi,
samo zahteva, da znajo to, kar se uči v ljudskih šolah in
sicer v šolah s tremi razredi, kakoršne se navadno v spod-
njem Štajarju nahajajo.

V ljudskih šolah se učenci učijo brati, pisati in računati,
neki se tudi naučijo 200—300 nemških besed, ktere vendar
spet v kratkem pozabijo ker nimajo priložnosti jih rabiti.
Ker se v vinorejsko šolo v Mariboru bodo prijemali le učenci
17 let stari, je celo naravno, da so ti že večidel onega po-
zabili, kar so se v ljudskih šolah naučili in zatoraj bo se pri
njih spet moralo pri abecedu začeti. Podučevati bi se
isključivno le moralo v narodnem jeziku in ker
je vinorejska šola za spodnje Štajarsko, toraj za slovensko
ljudstvo spodnje Štajarske odločena, tirja že pravica, da
mora biti učni jezik v vinorejski šoli tudi slovenski.

To zahteva tudi drugi ozir. V popolnoma vredjeni go-
spodarski ali poljedelski šoli v Krottenhofu je učni jezik
nemški. Zavod je odločen za nemški del štajarskih prebi-
vavcev; nič ne rečem proti temu, da je ta zavod celo nem-
ški, da je lepše in popolnejše vredjen kakor vinorejska šola
v Mariboru, ker je nemških prebivavcev na Štajarskem več,
kakor slovenskih. Vinorejska šola v Mariboru pa je odlo-
čena za spodnje Štajarsko, kjer se posebno slovensko ljud-
stvo peča z vinorejo; pravica toraj zahteva, da kakor je v
gospodarski šoli v Krottenhofu učni jezik nemški, naj bo v
Mariboru slovenski.

Predlagam toraj naj se pristavi k temu oddelku končni
stavek: Učni jezik je slovenski.

G. Herman je o tej zadevi govoril tako-le: Zvednost
uči in je tudi celo naravska stvar, da šole, posebno niže,
obiskuje naj več ljudi iz onega kraja, v katerem se nahajajo.

Predložena šola pa se naj napravi pri Mariboru tedaj
celo za slovensko ljudstvo in posebno za kmetijsko mladino.
Ni tedaj nič bolj prostega, naravskega in samo po sebi raz-
umljivega, kakor to, da je učni jezik on jezik, kterega go-
vori ljudstvo, za katero se ta šola snuje.

Iz odborovega poročila in iz govorov, ktere smo ravno
čuli, se vendar celo nasprotno kaže. Naravnost se je izreklo
da nimamo pričakovati, da bi se tukaj gledalo na naše zah-
tevanje narodnih šol.

Namen vinorejske šole ne zahteva tujega jezika, temo-
ga celo zavrguje. Kako bi mogoče bilo, da bi slovenski
mladenč tukaj mogel pri nemškem učenju se kaj naučiti? ker
v ljudski šoli še se dozda, kakor je že rečeno, noben slo-
venski mladeneč ni nemščine naučil, ker zvon šole doma nima
se z kim vaditi, ker se po vseh vaseh samo slovensko govori,

in zato še on ono malo nemških besed, kterih se je v šoli
naučil, v kratkem spet pozabi.

Po predloženem glavnem načrtu ne bo koristila vinorej-
ska šola ljudstvu spodnjega Štajarja, koristila bi mu vendar
in mnogo koristila če bi bil učni jezik slovenski. Obi-
skovali bi jo tedaj tudi lahko prebivavei mest in trgov, ker
sini teh tudi govorijo in razumejo slovenski proti temu ko
slovenski kmetijski sini ne razumejo nemški. O zmožnosti,
urnosti kakega jezika, gospoda, pa nima odločevati niti de-
želni zbor, niti ministerstvo, naj manj pa nemška večina de-
želnega zbora. Kar se tiče literature in šolskih knjig, se
bodo že priskrbile, tudi se že nahajajo in kar še ni, se bo-
de storilo; ali kdo bi pisal knjige če se ne potrebujejo? Mora
biti prej potreba, morajo se prej suovati šole, in potem bodo
rodoljubi knjige tudi pisali in kar še Slovenci v tem nimajo,
najdejo pri svojih sonarodih.

Znano je, da česka literatura ni zaostala za nemško, da
je polska literatura jednaka nemški, in da so Jugoslovani
imeli literaturo in jezik, ki je bil tako popoln, kakor stari
grški prej, ko še je nemški jezik začel biti jezik, in znano
je, da imajo vsi Slovani skupaj naj večšo literaturo, in če
se slovanskega jezika učijo, če se le jednega narečja naučijo, se
tudi lahko naučijo drugih narečij in odpre se jim zemlja, na
kteri biva 80 milijonov, zemlja, ki obseže pol Evrope, in
ni jim treba iskati pri tujem ljudstvu svojega kruha.

Zdi se mi vendar, da se hočejo Slovenci ponemčiti, da
se zato nemški jezik vpelje v šole. Na to sem že pri adre-
snem besedovanju odgovoril, da ta tirjatev ni prava in sem
tudi vzroke povedal. Večina naroda je vsikder za narodnost,
kjer ni zapeljana. — Drugače tudi ne more biti.

Namen odborovega poročila gre do tega, da se vinorejska
šola rabi kot orožje, po katerem se bo odpravljala narodnost. Ali
je to praktično izvrševanje tako visoko cenjenega §. 19 osno-
vnih postav? Ali je to prosto polje, na katerem se vsi na-
rodi morejo prosto razvijati, kakor se reče v vaši adresi?
To ni pot, po kateri bi se napravil mir. Če se zabrani vpe-
ljanje slovanskega jezika kakor učnega, se bo to imelo za
veliko brezozirnost, in bo imelo svoje nasledke. Vi delate
proti vaši lastni koristi. Vi nam očitajte, če se mi drugam
kamo oziramo — Vi nas k temu silite! Gospoda moja, jaz
še bi vam lahko nekaj povedal na vašo lastno srečo. Tu se
ni mogoče porazumeti, kakor je že rečeno, ker vi nočete
misliti na tuje okolščine, in ker vi, če dojdete v naš kraj,
obiskujete samo ponemčena mesta, dežele pa ne poznate.
V spodnjem Štajarskem se morebiti nahaja 1—2 procentov
čistih Nemcev, 4—5 procentov ponemčenih Slovencev in 94
procentov trdih Slovencev. Pretežko je podučiti tako veliko
množino; bilo pa bi pravično, če bi se jej razjasnilo, in vsem
razjasniti, traja predolgo. Mi se obračamo do pravice in
višega razumljenja vlade in zahtevamo, da nam dojde na po-
moč po eksekutivni poti. Po njihovem večnem komandiranju
in grajanju, po njihovem smeha vrednem zahtevanju, po tem
da hočejo vse naj bolj vedeti in povsod biti kulturonošci, po
njihovem vsiljenju jezika, so Nemci že tako daleč došli, da je
vsi narodi črtijo, tako da se nemščina povsod nazaj riva in
da je moralno celo zagospodinjila. V korist svojega naroda
bi jaz takemu zahtevanju nasproti stopil in se vprašal: Kar
meni ni prav, tega tudi ne storim drugemu narodu in kar
je meni sveto, to tudi čislam pri drugih narodih.

Jaz podpiram predlog dr. Vošnjaka.

Dr. Prelog je o šolski zadevi tako govoril: Dr. Weiss pravi v knjigi „Ein treues Bild des Herzogthums Steiermark.“ — „Nekdaj je bil celi Štajar slovenski“ in to je celo mogoče in resnično, ker dokazov še se nahaja zadosti, ker še se dandanašnje nahajajo slovenska imena v zgornjem Štajarskem in v tukajšnji okolici. Po čem pa ste se že skoraj dve tretini Štajarske ponemčile? Po ponemčevanju, in kateri so bili glavni pomočki ponemčevanju? Uradi in šole. Samo po tem, da se je v šole vpeljal nemški učni jezik je bilo mogoče, če ravno počasa, napredovati v ponemčevanju. Zdaj se snuje spet šola v Mariboru in sicer za naj nižje stanove, t. j. za viničare in kmete dolje Štajarske in spet se hoče v to šolo vpeljati nemški učni jezik, t. j. hoče se spet po tem pomočku dalje ponemčevati, da bi se tako cela dežela spremenila v nemško. Gospoda moja, tega pa vendar ne boste dosegli, ker slovenski narod je že zbujen, se čuti kakor slovenski in je ponosen na to, da je slovenski „ker Slovani imajo prihodnost!“

Če se v vinorejski šoli v Mariboru ne bode učilo v slovenskem jeziku, se sini prostih ljudi ne bodo čelo nič naučili. Slovenski kmetijski in viničarski sini, se v ljudskih šolah učijo le v svojem jeziku. Res pa je, kar je že dr. Vošnjak rekel, da če se ravno kakih sto nemških besed naučijo, jih vendar v kratkem spet pozabijo, ker nimajo prilžnosti se v nemščini vaditi. Če pa bi se tudi v vse ljudske šole vpeljal nemški učni jezik, se ga vendar noben ne bi naučil, kar jaz iz lastne skušnjave vem.

Ko sem jaz v ljudsko šolo hodil, se je vse v nemškem jeziku učilo, učitelj je bil trdi nemec, učil nas sicer je, mi fantje vendar nismo razumeli jega on pa nas ne. Učili smo se brati, pisati, rajtati in celo nemški katekizem na pamet, zastopili pa nismo niti besedice. Tri leta sem zgnubil v tej šoli, naučil sem se sicer nekoliko brati pisati in rajtati, nemščine vendar celo nič, še le tedaj, ko sem prišel v nemško mesto, sem se upočas, naučil nemški. Slovensko ljudstvo se na deželi ne more naučiti nemškega jezika, če pa tedaj 17 let stari fantje, ki ne vedo nemški, dojdejo v celo nemško šolo, ne bodo nič zapopadli, kar se bo učilo in se zato tudi ne bodo mogli nič naučiti. Prvo leto bo tedaj za nje celo zgubljeno in potem še se le morebiti toliko naučijo, da bodo nekoliko nemške kuje razumeli. Če pa bi se res slovenski fant prvo leto toliko naučil, da bi že drago nemško učenje nekoliko zastopil, se vendar ne bo naučil toliko nemškega jezika, da bi razumel vse potrebne tehnične izraze, ker teh se ni mogoče naučiti v tako kratkem času, posebno ne za 17 let starega slovenskega fanta, ki je že privajen slovenskemu jeziku, in slovenski misliti.

V poročilu se dalje nahaja, da bi naj učenec o tem, kar se je v vinorejski šoli naučil, tudi druge ljudi doma podučeval, kako se namreč to ali ono bolj in lože pridelava. Kako pa bo slovenski učenec to mogel storiti, če nemških izrazov, ktere se je v nemški šoli naučil ljudstvo nebo razumelo? Slovenskih besed nima za svoj poduk, ker se je samo nemških naučil, katerih pa slovenski kmet ne razume, praktično bo mu morebiti znal kaj pokazati, razložiti pa mu nikdar ne bo mogel. Sploh je tedaj potrebnost, da če se že hoče za Slovence v spodnji Štajarski kaj storiti, se mora vpeljati v vinorejsko šolo slovenski učni jezik ker drugače smo prisiljeni reči: Za nas, za našo korist se noče nič storiti!

Po 19. §. tretji točki osnovnih postav se lahko zahteva, da se pri nas mora po vseh učilnicah učiti slovenski ne nemški. Tamo stoji: Vsakemu narodnemu plemenu se morajo dati potrebni pomočki, da se izomika v svojem jeziku, ne da bi bil prisiljen se učiti drugega deželnega jezika: Po tem paragrafu bi mi tedaj imeli pravico zahtevati, da se za nas celo napravi slovensko vseučilišče.

Mi vendar samo zahtevamo slovenski učni jezik v vinorejski šoli, ktera se bode napravila za vinorejce v spodnjem Štajarju, v katerem so več del ali skoraj vsi prebivavci Slovenci in ktero bodo tedaj več del samo Slovenci obiskovali, če tedaj hočete da bo ta šola Slovincem kaj koristila, morate vpeljati slovenski učni jezik v to šolo.

Nočem dalje razvijati, kako daleko še bo to segalo, če se Slovincem ne bo celo nič dalo, če nas še nadalje ne bote hoteli pripoznati; spomenoti vas vendar moram na to, da se tudi na nas ozirate, da spoznate, da je slovensko ljudstvo v Štajarski postalo množica (faktor), s katerim boste tudi morali rajtati.

Tudi jaz podpiram predlog g. dr. Vošnjaka.

Gospodarske stvari.

Gnojenje in povlačenje senokošenj.

Po skušnjah, ktere je napravila gospodarska učilnica v Vorms-u o gnojenju in povlačenju senokošenj, se je na jedni, celo jednake dobrote šenokošnji, ktero so na četiri kose razdelili, opazilo sledeče:

A. na nepogojenem in nepovlačenem kosu je izraslo 754 funtov sena. Stroškov ni bilo.

B. na pogojenem s mešanico (kompst) vendar ne povlačenem kosu se je dobilo 1666 funtov sena: Stroški so bili 6 gld. in 60 kr.

C. na povlačenem vendar ne pogojenem kosu se je dobilo 1541 funtov sena. Stroški so bili 1 gld. 20 kr.

D. na pogojenem in povlačenem kosu se je dobilo 3127 funtov sena. Stroški so bili 7 gld. 20 kr.

Iz tega se lahko vidi, kako zlo je koristno senokošnje gnojiti in povlačiti.

Bučelarstvo pripomaga k obroditvi sadu.

Dokazano je, da bučele mnogo pripomorejo do obroditve koristnih rastlin, ker so vzrok, da se cvetje bolj in lože obrdivi in sicer tim lože, čim bliže se nahajajo rastline poleg ulnjaka. V sadovnjaku, poleg kterega se nahajajo bučele, bo vsikdar več sadu izraslo, kakor v drugem ravno tako obdelanem ali vendar od bučel oddaljenem sadovnjaku. V Nemški so naj glasovitejši sadovnjaki v srednjih in dolnjih krajih reke Rena. V teh krajih pa tudi ima vsaki gospodar v sadovnjaku bučelnjak. Res sicer je, da so ti kraji že od nature za sadjorejo mnogo boljši, kakor oni v južni in severni Nemški; imenito pa je vendar zmirom to, da tamo nikdar ne zmanka sadu, kar se v drugih krajih mnogokrat zgodi. Ta prikazen na Renu se pripisuje samo bučelarstvu, ktero se tamo zlo goji. Čim bliže ulnjaka imajo bučele cvetje, tim rajše delajo in ravno s svojim marljivim delovanjem činijo, da sad bolj obrodi.

Angleški natoroznanec Darwin pravi, da je od 100 stebel bele detelje, ktero so obletale bučele, dobil 3290 kalivih semenskih zrn, v tem ko od 20 drugih stebel, od kterih so se bučele odganjale, ni ne enega samega zarodnega zrnca dobil. — To isto se je tudi pokazalo pri rdeči detelji.

Gospodarji postavite tedaj v vaše sadovnjake ulnjake z bučelami in imeli boste dvovrstno korist!

Sviloreja v Slavoniji.

Grof Adolf Pejakovič je vpeljal na prigovarjanje barona Brettuna svilorejo na svojem posestvu Refalu japonskih svilnih črvičev tako imenonanih „Bambix Zamamaja“ ki še so le pred kratkim došli v Evropo in ki se redijo s hrastovim listjem. — Letošnja prireja jajec (teh črvičev je zvnredno dobra in obilna in zatoraj je ogerska vlada skoraj vse skupila, da jih razdeli po večih krajih v deželi, da se vpelja splošno ta dobra in ne draga sviloreja. Grof Pejakovič, kterega je vodila ta jedina misel, da pri skrbi svoji očetnjavi nov in dober zaslužek, ni gledal na velike stroške, samo da se je vpeljal ta koristen zavod tako, kakor mu ga je predložil v tem izvrsten inženir Th. Stern, pa je dozdej tudi edin te verste v celi Avstriji; mora pa se tudi po pravici reči, da so v tem zavodu vse potrebne stvari za svilorejo, tako izvrstno napravljene, da boljše biti ne morejo.

Nova krma za svilne črviče. Gospoda Racki in Stieber na Moravskem sta skusila svilne črviče krmiti z listjem onega osata, ki se pri nas škrbinka ali mleč (Gänse-distel, sonchus oleraeus) imenuje. Črviči so to listje prav radi žrli in prav zdravi ostali, ko so drugi zlo bolehalo za zlatenico, kteri so se krmili s morbinim listjem.

Politični ogled.

Iz štajarskega deželnega zbora.

V 22. seji dežel. zbora 3. oktobra je došla na vrsto nova šolska postava, o njej je poročal dr. Flekh. V generalni debati so govorili naj prej Carneri ki je navlaš došel zavolj tega v Gradec in ki je spet posebno napadal duhovne virilne glase in sploh njih upljiv pri šolah. — Herman odgovori prav dobro Carneri-ju in ga je prav izvrstno pobil. Reče mu tudi: Od tujega kulturčina iz Wildhausa slovenski narod nič noče vedeti. Tujci le izsrkajo našo deželo in naš narod, jemljejo od groša goldinar in ne od goldinarja groš. — „Svet se je že davno odvracal od liberalizma,